

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

311

Rola instytucji i rynku finansowego w świetle celów oraz zasad zrównoważonego rozwoju

Redaktorzy naukowi

Grażyna Borys

Alicja Janusz

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2013

Redaktor Wydawnictwa: Aleksandra Śliwka
Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz
Korektor: Barbara Cibis
Łamanie: Małgorzata Czupryńska
Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:
www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,
The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,
a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon
http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2013

ISSN 1899-3192
ISBN 978-83-7695-311-3

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp	9
Joanna Błach: Raportowanie CSR jako element relacji inwestorskich przedsiębiorstwa	11
Michał Buszko: Efektywność inwestowania na rynku kapitałowym w spółki odpowiedzialne społecznie	20
Marlena Ciechan-Kujawa: Użyteczność raportów CSR w ocenie stopnia zaangażowania przedsiębiorstw w odpowiedzialność społeczną.....	32
Iwona Dorota Czechowska: Ograniczenia w dostępie do usług bankowych klientów 60+ w perspektywie zrównoważonych finansów	45
Beata Domańska-Szaruga, Anna Maria Rak: <i>Shadow banking</i> na rynku usług finansowych	54
Danuta Dziawgo: Etyka a dystrybucja produktów finansowych.....	63
Leszek Dziawgo: Rynek ekologicznych funduszy inwestycyjnych w obszarze G-A-S-L.....	74
Justyna Fijałkowska: Zakres ujawnień w raportach społecznej odpowiedzialności i zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw	85
Joanna Fila: Mikrofinanse a wykluczenie finansowe i społeczne – polityka i instrumenty	95
Robert Huterski: Neutralność pieniądza a koncepcja zrównoważonego rozwoju	107
Adam Kosiuk: Rachunkowość odpowiedzialności społecznej spółek giełdowych indeksu RESPECT	116
Dorota Krupa: Fundusze SRI we Francji	125
Dorota Korenik: Zasady i formy społecznie odpowiedzialnej bankowości ...	134
Katarzyna Kozak: Miejsce <i>shadow banking</i> w sektorze bankowym	144
Gabriela Łukasik: Rola relacji inwestorskich w prawidłowym rozwoju współczesnych przedsiębiorstw.....	153
Magdalena Urbańska-Maluha: Rynkowe mechanizmy w ochronie klimatu w Unii Europejskiej i w Polsce.....	162
Tomasz Piotr Murawski: Społecznie odpowiedzialne indeksy giełdowe a światowy trend rynków finansowych w wymiarze ESG	171
Aleksandra Paszkiewicz: RESPECT Index GPW w Warszawie jako giełdowy indeks społecznej odpowiedzialności biznesu.....	182
Jarosław Pawłowski: Indeksy meteorologiczne a pogodowe instrumenty pochodne.....	192

Arleta Szadziewska: Raportowanie społecznej odpowiedzialności przez przedsiębiorstwa przemysłu spożywczego w Polsce.....	201
Piotr Zasepa: Analiza efektywności inwestycji w akcje spółek społecznie odpowiedzialnych na przykładzie indeksu RESPECT	212
Agnieszka Żołądkiewicz: Biogazownie rolnicze jako szansa dla polskiej wsi	221
Jan Żuralski: Społeczna odpowiedzialność EBC i FED w obliczu wyzwań XXI wieku	231

Summaries

Joanna Blach: CSR reporting as a component of enterprise investor relations	19
Michał Buszko: Effectiveness of investing on capital market into socially responsible corporations	31
Marlena Ciechan-Kujawa: Usefulness of the CSR reports to the assessment of the involvement of companies in corporate social responsibility	44
Iwona Dorota Czechowska: Limitations on the access to banking services of clients 60+ in the perspective of sustainable finance.....	53
Beata Domańska-Szaruga, Anna Maria Rak: Shadow banking on financial services market	62
Danuta Dziawgo: Ethics and financial products distribution	73
Leszek Dziawgo: Ecological investment funds market in G-A-S-L zone	84
Justyna Fijałkowska: Corporate Social Responsibility and sustainable development report – dilemmas of disclosure.....	94
Joanna Fila: Microfinance and social and financial exclusion – policy and instruments.....	106
Robert Huterski: Neutrality of money and the concept of sustainable development	115
Adam Kosiuk: Accounting of social responsibility of quoted companies of RESPECT Index	124
Dorota Krupa: SRI funds in France.....	133
Dorota Korenik: Rules and forms for socially responsible banking.....	143
Katarzyna Kozak: Shadow banking system in the bank sector.....	152
Gabriela Łukasik: The role of investor relations in the proper development of modern enterprises	161
Magdalena Urbańska-Malucha: Market mechanisms in climate protection in the European Union and Poland	170
Tomasz Piotr Murawski: Socially responsible stock indexes as a realization of world tendency of financial market in ESG dimension.....	181
Aleksandra Paszkiewicz: RESPECT Index as a CSR Index of the Warsaw Stock Exchange	191

Jarosław Pawłowski: Weather indexes and weather derivatives	200
Arleta Szadziwska: Corporate Social Responsibility reporting by food companies in Poland	211
Piotr Zasępa: Analysis of the effectiveness of investment in an index of socially responsible companies on the example of RESPECT Index	220
Agnieszka Żołądkiewicz: Farm biogas plants as a chance for Polish village.	230
Jan Żuralski: Social responsibility of ECB and FED in the face of challenges of the XXI century	240

Dorota Korenik

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

ZASADY I FORMY SPOŁECZNIE ODPOWIEDZIALNEJ BANKOWOŚCI

Streszczenie: W opracowaniu dokonano przeglądu regulacji określających zasady, którymi powinien kierować się społecznie odpowiedzialny bank i które nie są wymuszone przepisami obowiązującego prawa. Wskazano także realizowane formy bankowości zgodnej z zasadami społecznej odpowiedzialności biznesu (CSR), m.in.: bankowość społeczną, etyczną, zieloną.

Słowa kluczowe: bank społecznie odpowiedzialny, bankowość zgodna z CSR.

1. Wstęp

Przesłanką przypisywania bankowi społecznej odpowiedzialności jest traktowanie go jako przedsiębiorstwa realizującego własne cele (mikroekonomiczne), a zarazem jako organizacji mającej wносить wkład w rozwój społeczno-gospodarczy.

W porównaniu z typowym przedsiębiorstwem (produkcyjnym, handlowym, usługowym) na banku ciąży większe zobowiązanie do działania społecznie odpowiedzialnego, czyli większa odpowiedzialność społeczna. Wyraża się to przez uznanie banku za instytucję zaufania publicznego, kojarzoną z wysokimi standardami działania, profesjonalizmem, uczciwością, odpowiedzialnością [Dziawgo 2009, s. 126].

Działaniami w zakresie odpowiedzialności społecznej towarzyszą zasady, które nie są narzucone przez prawo, ale są kształtowane pod silną presją społeczną. Dotyczą one m.in. dialogu społecznego i reprezentacji pracowników. Dodatkowo od banków oczekuje się, że one same będą wywierały presję na swoich klientów (oraz kontrahentów), by te działały w zgodzie z zasadami CSR, czyli społecznej odpowiedzialności biznesu. Tak więc banki powinny być zainteresowane współtworzeniem i dobrowolnym wdrażaniem zasad adresowanych bezpośrednio do sektora bankowego, a także angażowaniem się w przekształcanie biznesów swoich klientów w społecznie odpowiedzialne. Zasady takie powinny być pomocne także w dobrowolnym rozwijaniu przez banki różnych form bankowości odpowiedzialnej społecznie, lepiej realizujących potrzeby współczesnego społeczeństwa i gospodarki, zapewnieniu zrównoważonego rozwoju.

Taki tok rozumowania opiera się na założeniu, że w kreowaniu modelu bankowości społecznie odpowiedzialnej realizowanej przez banki komercyjne, faktycznym przekształceniu tradycyjnego modelu bankowości komercyjnej w model lepiej odpowiadający wyzwaniom współczesnego społeczeństwa można i należy wykorzystywać mechanizmy rynkowe. Nie ma bowiem strategicznej sprzeczności pomiędzy ekonomią i finansami a społeczną odpowiedzialnością biznesu, istnieją tylko taktyczne niedopasowania wynikające z niedoskonałości rachunku ekonomicznego. W konsekwencji w opracowaniu przyjęto założenie badawcze, że – skoro w literaturze znane są różne formy bankowości społecznie odpowiedzialnej i istnieją empiryczne przykłady potwierdzające ich występowanie – to istnienie zasad bankowości społecznie odpowiedzialnej, wypracowanych przy współdziałaniu środowiska praktyków bankowych oraz proklamowanych przez międzynarodowe i rządowe środowiska polityczno-gospodarcze, powinno stanowić wystarczającą podstawę do praktycznego upowszechnienia się bankowości społecznie odpowiedzialnej (przeobrażenia tradycyjnej bankowości komercyjnej w społecznie odpowiedzialną). Jako cel badawczy przyjęto określenie stopnia ukształtowania się zasad, które mogą być pomocne w powszechnym przeobrażaniu się bankowości w bankowość społecznie odpowiedzialną, zgodną z ideą CSR.

2. Zasady społecznie odpowiedzialnej bankowości

Zasady działania banków określają nie tylko przepisy prawa, w szczególności prawa bankowego. Niektóre z nich stanowią kanon zasad teoretycznych (teoria bankowości). Są również takie, które kształtują się pod wpływem zmienionych oczekiwań społecznych, nowych potrzeb ujawniających się na kolejnym, wyższym etapie rozwoju społeczno-gospodarczego, ale nie zostały jeszcze ugruntowane teoretycznie oraz narzucone prawem. Zasady dotyczące społecznej odpowiedzialności banków mieszczą się w tej ostatniej grupie.

Zasady, jakimi kieruje się bank społecznie odpowiedzialny, implementowane do jego działalności w sposób dobrowolny, można podzielić na dwie grupy:

1) zasady ogólne, dotyczące każdego przedsiębiorstwa. Obejmują one cztery główne obszary jego funkcjonowania: gospodarkę wewnątrzzakładową, transakcje gospodarcze i finansowe, działania wspierające (*public relations, investor relations, marketing, sponsoring*) oraz ocenę działań – sformalizowaną (normy jakości zarządzania, specjalistyczne społeczne indeksy rynku kapitałowego/finansowego, *ekora-tting*) bądź niesformalizowaną (opinie społeczne lub klientów);

2) zasady specjalnie przygotowane dla sektora bankowego.

Na potrzeby wypracowania zasad ogólnych i przez to zwiększenia skuteczności działań w ramach CSR podjęto kilka inicjatyw, jak: inicjatywa ONZ zwana *Global Compact*, inicjatywa *Global Resources Initiative (GRI)*, propozycje Komisji Europejskiej, propozycje *World Business Council for Sustainable Development (WBCSD)*, inicjatywy związane z rynkiem inwestycyjnym/kapitałowym. Ich celem

jest doprecyzowanie wymagań wobec przedsiębiorstw oraz umożliwienie sprawdzania zgodności ich postępowania z zasadami CSR. Od banków należy oczekiwać, że w swojej działalności będą kierowały się zasadami ogólnymi oraz będą je promować, a także egzekwować ich praktykowanie przez klientów bankowych (przedsiębiorstwa).

Oprócz zasad ogólnych, tj. odnoszących się do podmiotów gospodarczych bez względu na branżę, występują inicjatywy bezpośrednio dotyczące przedsiębiorstw bankowych. Są to: UNEP FI, deklaracja Colvecchio, Zasady Węglowe, VfU, UKSIF, Environmental & Social Risk Management for Project Finance, GABV, INAISE, FEBEA.

UNEP FI (*United Nations Environment Programme Finance Initiative*) jest organizacją partnerstwa między UNEP i globalnym sektorem finansowym. Skupia się na angażowaniu sektora finansowego w programy ONZ dotyczące ochrony środowiska naturalnego. Pierwsze wytyczne dla instytucji finansowych dotyczące ekologii zawarto w deklaracji *UNEP FI Banking and Environment*, kolejne wskazówki w raporcie *Banking, the Environment and Sustainable Development*, następne w rekomendacjach na Szczyt Ziemi w Johannesburgu: *Recommendations from the UNEP Finance Initiatives (FI) Rio Round-table*.

Ważne wskazówki dla banków zostały ustalone w 2003 r. w deklaracji Colvecchio – **The Colvecchio Declaration on Financial Institutions and Sustainability** (www.foe.org/camps/intl/declaration.html). Wzywa ona, by instytucje finansowe poważnie potraktowały oczekiwania społeczne dotyczące kierowania się przez nie zasadami zrównoważonego rozwoju. Zdaniem sygnatariuszy deklaracji banki muszą czuć się zobowiązane do działania w interesie społeczeństwa – przez wspieranie ochrony środowiska, promowanie praw człowieka oraz sprawiedliwości społecznej. Jest to niezbędne do pozyskania i utrzymania przez banki „społecznej licencji na działalność”.

Kolejne zasady i wytyczne, z lat 2007-2008, dotyczyły zapobiegania przez instytucje finansowe niekorzystnym zmianom klimatycznym. Sygnatariusze UNEP FI w oświadczeniu sektora finansowego **Declaration on Climate Change by the Financial Services Sector** (www.unepfi.org) zobowiązali się do uwzględniania tego problemu w działaniach bieżących i decyzjach strategicznych, a banki amerykańskie ogłosiły zasady węglowe (**Carbon Principles**). Zawierają one kryteria pomocne w ocenianiu przez banki ryzyka podczas inwestowania w tradycyjne zakłady energetyczne, a także zobowiązanie do zachęcenia kredytobiorców, by zwiększali wydajność energetyczną bądź wprowadzali odnawialne lub niskowęglowe technologie.

Celem VfU – Związku na rzecz Zarządzania Środowiskowego w bankach, kasach oszczędnościowych i wśród ubezpieczycieli (*Verein für Umweltmanagement in Banken, Sparkassen und Versicherungen*; www.vfu.de) jest opracowanie i wdrożenie jednolitych standardów raportowania działań i wyników dotyczących ochrony środowiska w instytucjach finansowych. Sygnatariuszami są znane instytucje, m.in. Allianz, Bayern LB, BNP Paribas, Commerzbank, DekaBank, Deutsche Bank, Nord

LB, Postbank, Sparkassy, UBS, West LB, WGZ Bank, Credit Suisse, UBS, Swiss Re, Wespac. Opracowane standardy są podobne do GRI. Są one często stosowane w Niemczech, Szwajcarii i Australii.

W ramach SRI powstało społeczne forum **UKSIF** – *UK Sustainable Investment and Finance Association (Promoting sustainable and responsible finance; www.uk-sif.org)*. Jego celem jest zapewnienie, by sektor finansowy w UE stał się światowym liderem w promowaniu zrównoważonego rozwoju za pośrednictwem usług finansowych. Członkami UKSIF są przede wszystkim podmioty finansowe, głównie firmy i banki inwestycyjne, ale także banki, kasy mieszkaniowe, pracownicze fundusze emerytalne, doradcy inwestycyjni, niezależni doradcy finansowi.

Environmental & Social Risk Management for Project Finance (www.equator-principles.com) to inicjatywa skupiająca podmioty finansowe nazywane *Equator Principles Financial Institutions* (EPFIs). Zobowiązały się one do nieudzielania kredytów na projekty niezgodne z ich polityką społeczną i środowiskową. **Equator Principles** (EPS) obejmują zarządzanie ryzykiem kredytowym, dotyczą określenia, zarządzania środowiskowego i sposobu jego oceniania oraz społecznego ryzyka w transakcjach finansowych. Instytucje EPFIs powinny stosować te zasady w transakcjach finansowania projektów, które mogą mieć znaczny wpływ na środowisko i społeczeństwo.

GABV (*Global Alliance for Banking on Values; www.gabv.org*) to stowarzyszenie banków skupiających się na finansowaniu inicjatyw na rzecz rozwoju społeczności lokalnych i przedsiębiorców realizujących cele społeczne, promujących zrównoważony rozwój, podejmujących przedsięwzięcia ograniczające ubóstwo i poprawiające jakość życia. Banki te kierują się przejrzystością działania, dążą do budowy zaufania klientów, trwałego rozwoju społecznego i pożądaných zmian środowiskowych. Działają na rzecz innowacji społecznych w sektorze finansowym i współpracują ze sobą w celu poprawy pozycji konkurencyjnej. W Europie największymi bankami społecznymi są: niemiecki Gemeinschaft für Leihen, Schenken Bank, holederski Triodos Bank, włoski Banca Etica, szwajcarski ABS i duński Merkur Cooperative Bank.

INAISE (*International Association of Investors in the Social Economy; www.inaise.org*) to stowarzyszenie skupiające małe banki, grupy społeczności lokalnej oraz władze lokalne i regionalne, realizujące inicjatywy społeczne.

FEBEA (*Fédération Européenne des Banques Ethiques et Alternatives; www.febea.org*) – Europejska Federacja Banków Etycznych i Alternatywnych, jest organizacją *non profit* utworzoną w Brukseli w 2001 r. Skupia banki oszczędnościowe, spółdzielnie oszczędnościowo-kredytowe, firmy inwestycyjne oraz fundacje z krajów UE i EFTA. Celem FEBEA jest finansowanie przedsięwzięć opartych na solidarności społecznej, kredytowanie przedsiębiorców respektujących zasady ekonomii społecznej i którzy mają utrudniony dostęp do finansowania z tradycyjnego systemu bankowego. Jest to miejsce wymiany doświadczeń z zakresu przejrzystości oraz użyteczności społecznej i ekologicznej działań gospodarczych i transakcji

finansowych. Ponadto FEBEA wspiera wdrażanie nowych inicjatyw z dziedziny alternatywnego finansowania. FEBEA przygotowała i rozwinęła wiele zróżnicowanych narzędzi, takich jak: fundusz gwarancyjny „Gwarancja Solidarność”, zarządzany przez Crédit Cooperatif (Francja), fundusz inwestycyjny „Solidarity Choice”, zarządzany przez sp lkę zarządzania aktywami kredytowymi Cooperatif (Francja), firma finansowa „SEFEA” (Société Européenne de Finance Ethique et Alternative), zajmująca się etycznym i alternatywnym finansowaniem w kulturze europejskiej, zarządzana przez Banca Popolare ETICA w Padwie (Włochy).

W konkluzji można stwierdzić, że istnieje ogromne bogactwo możliwości uczestniczenia banków w kształtowaniu zasad społecznie odpowiedzialnej bankowości. Dotyczy to każdego banku bez względu na wielkość i profil działalności. Każdy z nich może realizować CSR, współpracując z bankami z podobnej grupy pod względem profilu b dz skali działania. Istnieje też wiele rozwiązań, które banki mogą implementować w ich działalność, by stać się prawdziwie społecznie odpowiedzialnymi. Prawdziwa społecznie odpowiedzialna bankowość może być realizowana w różnych formach (zob. punkt następnym).

3. Formy społecznie odpowiedzialnej bankowości

Istnieje wiele określeń dla bankowości prowadzonej zgodnie z ideą CSR, tj. bankowości respektującej wartości społeczne czy środowiskowe. Tradycyjną form  bankowości, w którą od jej zarania wpisane są wartości społeczne i środowiskowe, jest bankowość spółdzielcza. Jednakże pod wplywem nacisków na banki komercyjne, by także one respektowały zwiększające się wymogi społeczne, środowiskowe i etyczne w działalności gospodarczej, zauważalny jest także rozkwit innych form bankowości społecznie odpowiedzialnej. Coraz częściej stosuje się określenia: bankowość społeczna (nawiązująca do ekonomii społecznej), etyczna, zielona czy zieleniej ca.

Bankowość społeczna (*social banking*) jest pojęciem szerokim. Ze względu na rodzaj prowadzonej działalności można wyróżnić jej trzy rodzaje:

- bankowość skupioną na mikrokredytach czy mikrofinansach, ważną przede wszystkim w krajach rozwijających się – realizowaną w największej liczbie przez banki działające w skali lokalnej lub regionalnej, np. najbardziej znany na świecie „bank dla biednych”, czyli Graamen Bank w Bangladeszu (bank ten jest chętnie przedstawiany i krytycznie oceniany w literaturze specjalistycznej (zob. [Alam 2007; Gostomski 2006, s. 39 i nast.]), BancoSol w Boliwi (bank ten działa na wzór Graamen Bank i udziela pożyczek głównie kobietom), Nettverkskredit w Norwegii (specjalizujący się w udzielaniu mikropożyczek wiejskim kobietom chcącym si  usamodzielnic), a także przez banki działające na skalę międzynarodową, specjalistyczne, np. Oicocredit (międzynarodowy ekumeniczny bank spółdzielczy z siedzib  w Amsterdamie), albo komercyjne np. Citigroup, Deutsche Bank;

- bankowość opartą na usługach związanych z rozwiązywaniem problemów społecznych oraz charytatywną aktywnością klientów bankowych – realizowaną przez np. niemiecki GLS Gemeinschaftsbank (dostarczający pożyczki bezrobotnym lub młodym przedsiębiorcom pragnącym poszerzyć zakres działalności), Schenken Bank w USA (oba banki są największe pod względem aktywów) itd.;
- bankowość o „pozytywnym oddziaływaniu”, czyli „zrównoważoną”, „odpowiedzialną”, „etyczną” lub „alternatywną” – realizowaną przez np.: Alternative Bank Schweiz w Szwajcarii, Banca Popolare Etica we Włoszech, Banex w Nikaragui, BRAC w Bangladeszu, Charity Bank w UK, Cultura Sparebank w Norwegii (banki są jednocześnie wskazywane jako najważniejsze banki w grupie banków globalnych) itd. [Weber, Remer 2011, s. 21].

W ramach bankowości społecznej banki koncentrują się na inwestowaniu w społeczność, wspieraniu społecznych, środowiskowych i etycznych programów, stwarzają możliwości finansowe osobom lub mniejszym firmom będącym w niekorzystnym położeniu finansowym. Dysponują one szeroką i dość głęboką paletą produktów i usług, których omówienie można znaleźć w literaturze (np. [Weber, Remer 2011, rozdział 5]). Przy podejmowaniu decyzji finansowych zasada maksymalizacji zysku jest zastąpiona przez zasadę: zysk, ale przy uwzględnieniu promowania praw człowieka i ochrony środowiska naturalnego. O społecznym charakterze banku decydują trzy cechy [Benedikter 2012, s. 2]:

1) odpowiedzialność wynikająca z powstrzymywania się od prowadzenia lub finansowania inwestycji nieetycznych i spekulacji,

2) przejrzystość związana z jawnością celów, na które pożyczane są środki pozyskane od deponentów,

3) zrównoważony rozwój, koncentrujący się na rozwoju społeczeństwa, jednostki ludzkiej i środowiska naturalnego, ze szczególnym uwzględnieniem finansowania małych projektów inwestycyjnych.

Bankowość etyczna – reprezentowana np. przez Wainwright Bank, Schorebank, The New Resource Bank itd. (zob. [Benedikter 2012, s. 2-3]) wyrosła na gruncie inicjatyw społecznych postulujących zwiększenie moralnej odpowiedzialności korporacji. Odbiorcy zaczęli interesować się pochodzeniem towaru, warunkami jego produkcji (np. czy nie jest wytwarzany przez dzieci), a także źródłami finansowania działalności wytwórczej. Zjawisko to nie ominęło sektora bankowego. Przyczyniły się do tego afery finansowe, globalny kryzys finansowy (np. wymuszona pomoc publiczna dla banków), a także rosnąca popularność bankowości islamskiej.

Za etyczne uważa się banki, które budują swoją markę na zasadach przejrzystości i większej odpowiedzialności społecznej. Banki etyczne nie stanowią odrębnego rodzaju banków w rozumieniu przepisów prawnych. Są tworzone i działają według tych samych zasad co konwencjonalne podmioty finansowe. Różnią się stosowaniem pewnych kanonów moralnych i wspieraniem inicjatyw społecznych, na co banki konwencjonalne nie kładą dużego nacisku. Banki etyczne przyjmują różne zasady działalności. Mogą nie finansować firm zbrojeniowych czy kosmetycznych

przeprowadzających testy na zwierzętach albo zachęcać ubogich do podejmowania działalności gospodarczej, wspierać ich mikrokredytami. Oprócz tego wydaje się, że w wyniku globalnego kryzysu finansowego i utraty zaufania do sektora bankowego może się pojawić nowa inicjatywa, związana z zaniechaniem pokusy nadużycia w działalności bankowej, tj. odejście od praktykowania maksymy: „zbyt duży, żeby upaść” lub „zbyt ważny, żeby upaść”.

Zielona bankowość (*green banking*), czyli bankowość proekologiczna, stanowi obecnie najbardziej rozpowszechnioną odmianę bankowości etycznej, realizowaną np. przez Ekobanken w Szwajcarii, New Resource Bank w USA itd. Na skutek popularyzacji teorii efektu cieplarnianego i globalnego ocieplenia ekologia i dbanie o środowisko stały się dla wielu osób priorytetem. Poza tym wiele firm odkryło niszę handlową – oferowanie artykułów i usług ekologicznych. Również banki dostrzegły możliwość pozyskania nowych klientów i proponują różnego rodzaju „zielone” produkty finansowe, które już znalazły dość liczne omówienia naukowe w literaturze także polskiej (zob. [Dziawgo 2010, s. 55-64, 107-130, 137-158]). Coraz więcej banków uważnie przygląda się tej dziedzinie bankowości, sondując, czy jest to jedynie moda czy aspekt, którego nie należy lekceważyć w walce o klienta.

Specyficzną odmianą bankowości etycznej jest bankowość islamska, której podstawą są reguły prawa kanonicznego. Rośnie również jej popularność w krajach Europy Zachodniej [Aioanei 2007, s. 16], jest wprowadzana różnymi kanałami (tworzone są oddziały zajmujące się bankowością islamską, tradycyjne oferty rynkowe rozbudowywane są o niektóre produkty typowe dla bankowości islamskiej, wzrasta zainteresowanie środowiska naukowego ideą finansów opartych na partnerstwie i udziałach (zob. [Górak-Sosnowska, Masiukiewicz 2013])). W bankowości islamskiej nie wolno inwestować w firmy czy projekty społecznie nieakceptowalne, jak: przemysł zbrojeniowy, hazard, pornografia, wyzysk, przemysł tytoniowy i alkoholowy. Nie wolno także pobierać odsetek ani wypłacać odsetek od swoich produktów finansowych. Zamiast nich bank pobiera od klientów opłatę stałą, jednorazową bądź rozłożoną na raty. Obowiązuje zasada podziału zysku i ryzyka pomiędzy klientem i bankiem (szerzej np.: [Rahman 2007, s. 44 i nast.]).

Podobnie jak to jest w sektorze banków spółdzielczych, zrównoważony rozwój i długofalowa stabilność finansowa mogą być uwzględnione także w działalności współczesnych banków komercyjnych, uniwersalnych i specjalistycznych, np. hipotecznych. Możliwe jest przeobrażenie tradycyjnej bankowości komercyjnej w którąś z przedstawionych wyżej form społecznie odpowiedzialnej bankowości. Wkład banków komercyjnych w zrównoważony rozwój może dokonywać się i dokonuje się:

- bezpośrednio – dzięki przestrzeganiu przepisów dotyczących ochrony środowiska, pracy i zatrudnienia, zasobów naturalnych, emisji zanieczyszczeń, współfinansowaniu inwestycji proekologicznych i ważnych dla społeczności, budowaniu trwałych, opartych na wzajemnym zaufaniu relacji z klientami, przygotowywaniu oferty dla grup społecznych wykluczonych z rynku usług finansowych, zapewnieniu obsługi osób niepełnosprawnych;

- pośrednio – przez eliminowanie transakcji (w szczególności w działalności inwestycyjnej i kredytowej) mogących negatywnie wpływać na środowisko naturalne i niekorzystnych dla społeczności, niefinansowanie przedsiębiorstw praktykujących dyskryminowanie pracowników, ocenę ryzyka ekologicznego i społecznego w działalności kredytowej, inwestycyjnej, depozytowej; preferowanie klientów, dostawców i kontrahentów uwzględniających w swojej działalności normy środowiskowe oraz społeczne, szkolenia i akcje informacyjne dla pracowników i społeczeństwa, współfinansowanie działalności organizacji ekologicznych i społecznych (pożytku publicznego), rozwijanie programów wolontariatu pracowniczego, uczestnictwo w programach ekologicznych i społecznych.

Jednakże mimo wzrostu zainteresowania banków koncepcją zrównoważonego rozwoju i społeczną odpowiedzialnością biznesu, globalny kryzys finansowy unacznił, że często nie były one konsekwentne. Dotyczyło to głównie działalności kredytowej i inwestycyjnej, w przypadku której ujawniło się negatywne oddziaływanie na środowisko naturalne i społeczeństwo. Realizacji długoterminowych celów na rzecz stabilności społecznej i środowiskowej, a także stabilności finansowej sektora finansowego nie sprzyjało nadmierne koncentrowanie banków na osiągnięciu krótkoterminowych zysków i nieponoszenie odpowiedzialności za szkody ekologiczne i społeczne powstałe w wyniku zawartych przez nie transakcji. Łączenie odpowiedzialności ekologicznej i społecznej z celami ekonomicznymi było w wielu wypadkach pozorne, a prawdziwy cel był jeden: ekonomiczny (szerzej: [Korenik 2009]).

4. Zakończenie

Istnieje ogromna potrzeba przekształcenia bankowości tradycyjnej w odpowiedzialną społecznie, zgodną z CSR. Potrzeba ta znajduje rzeczywisty wyraz w licznych inicjatywach podejmowanych na rzecz wdrażania CSR do praktyki gospodarczej i takich, które związane są bezpośrednio z działalnością podmiotów finansowych, w tym banków. Efektem inicjatyw są rozwiązania, które banki mogą dobrowolnie implementować do swej działalności oraz za pomocą których mogą oddziaływać na klientów. Rozwiązania przyjmują różne formy: dobrych praktyk w bankowości, standardów oraz wskaźników pomiaru i analizy przedsiębiorstw z punktu widzenia CSR. Wiele z nich uwzględnia nawet specyfikę banków (globalne, lokalne, obsługujące uczestników gospodarki światowej lub lokalnej itd.). Wdrożenie takich rozwiązań stanowi drogę przekształcenia bankowości w takie jej formy (wskazane w tym opracowaniu), które lepiej odpowiadają oczekiwaniom społeczeństwa i gospodarki zrównoważonej.

Banki powszechnie deklarują swe działanie jako zgodne z CSR, wiele z nich faktycznie je realizuje. Jednakże manifestacja prawdziwego oblicza wielu potężnych korporacji bankowo-finansowych, która dokonała się w czasach globalnego kryzysu finansowego i została poddana ostrej krytyce opinii publicznej (na łamach prasy, w formie masowych wystąpień ulicznych, refleksji środowiska naukowe-

go), skłania do zastanowienia się nad kierunkami zwiększenia siły oddziaływania rozwiązań (zasad), które nie mają charakteru obligatoryjnego (tj. nie są narzucone przez prawo). Niewątpliwie potrzebna jest tu nieustanna edukacja społeczeństwa, uwrażliwianie osób związanych i niezwiązanych z biznesem finansowym i w ogóle biznesem w kwestiach ekologicznej i społecznej. To się dzieje, ale może być to proces zbyt długi, by polegać jedynie na nim w kontekście przeobrażenia bankowości w społecznie odpowiedzialną. Wydaje się, że warto rozważyć dodatkowo inny kierunek: zwiększenie siły oddziaływania instytucji publicznych regulujących pracę banków (np. przez dostarczanie pomocy publicznej podmiotom finansowym w trudnym położeniu finansowym, która może zostać silnie i jednoznacznie uzależniona od udowodnienia przez beneficjenta pomocy społecznie odpowiedzialnego charakteru realizowanej bankowości). Chodzi o poszukiwanie takich rozwiązań, które bank może, ale nie musi uwzględniać w swoim modelu działalności, ale które mogą okazać się istotne w sytuacjach, gdy trzeba by odwołać się do pomocy podmiotów trzecich (np. potrzebując pomocy publicznej).

Literatura

- Ahmad Z., *Framework of Islamic Banking*. "Journal of Islamic Banking and Finance" 1984, vol. 1, Issue 2. http://www.financeinislam.com/article/1_35/1/227 (dostęp 14.02.2013).
- Aioanei S., *European Challenges for Islamic Banks*, "The Romanian Economic Journal", November 2007.
- Alam K., *Schuldenfalle statt Armutsbekämpfung*, „Südwind Magazin” 2007, Heft 5.
- Benedikter R., *European Answers to the Financial Crisis: Social Banking and Social Finance*, The European Center 2012, <http://spice.stanford.edu>. (data dostępu: 30.10.2013).
- Dziawgo L., *Status instytucji zaufania publicznego we współczesnej bankowości: pomiędzy Partnership Banking a Killer Banking*, [w:] *Finanse 2009 – teoria i praktyka. Bankowość*, Uniwersytet Szczeciński 2009, Zeszyty Naukowe nr 548.
- Dziawgo L., *Zielony rynek finansowy. Ekologiczna ewolucja rynku finansowego*, PWE, Warszawa 2010.
- Gostomski E., *Znaczenie banków dla biednych ludzi w procesie wzrostu aktywności gospodarczej w najslabiej rozwiniętych krajach świata*, [w:] *Problemy współczesnej gospodarki światowej*, Prace i Materiały Instytutu Handlu Zagranicznego Uniwersytetu Gdańskiego nr 23, Uniwersytet Gdański, Gdańsk 2006.
- Górak-Sosnowska K., Masiukiewicz P., *Bankowość muzułmańska*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2013.
- Jaworski W.L., *Possibilities for a bank engagement in environmental protection*, [w:] L. Dziawgo, D. Dziawgo, *Finance & Natural Environment*, TNOiK, Toruń 2003.
- Korenik D., *O roli służebnej banków komercyjnych*, UE we Wrocławiu, Wrocław 2009.
- Weber O, Remer S., *Social Banks and the Future of Sustainable Finance*, "World Financial Review" 2011, <http://www.worldfinancialreview.com> (data dostępu: 30.10.2013).

RULES AND FORMS FOR SOCIALLY RESPONSIBLE BANKING

Summary: This paper reviews the regulations defining the principles that should guide socially responsible bank and are not forced by applicable law. The study also identifies forms of banking consistent with the principles of corporate social responsibility, including: social banking, ethical banking and green banking.

Keywords: socially responsible bank, banking compatible with CSR.